

## Nagy Zoltán

# Fájvis, a fuvaros

Élt egyszer egy kis lengyelországi faluban egy fuvaros, akit Fájvisnak hívtak. Ez a Fájvis nagyon együgyű volt már gyermekkorában is, úgyhogy nem tudott tanulni. Pedig az apja, aki borral kereskedett, jó talmud-tudós volt, a nagyapja meg éppen híres rabbi, szent ember, egy Czádik volt a maga idejében. Az apja váltig erőltette, hogy tanuljon, ült is szegény egész nap és fél éjjel a könyv előtt, de nem fogta a feje. Mikor egyszer e felett való bánatában panaszkodott az apja a nagyapjának, a nagy papnak, az behívatta magához Fájvist, négy szemközt beszélgetett vele egy óra hosszat, aztán kimondta, hogy Fájvisnak nem kell tanulni. Csak végezze el mindennap az imádságokat, és keressen majd magának egy mesterséget, amit el tud végezni, és amiből megélhet. Így hát nem bánták, akármit csinál Fájvis, és sohasem kérdezték ki, hogy mit tanult. De azért ő ezentúl is gyakran ült a könyv előtt, és szorgalmasan olvasott, ami nagyon szép volt tőle. Így élt még néhány évig, míg húszéves nem lett. Akkor kijelentette, hogy meg akar házasodni, és fuvaros akar lenni.

Az apja és az egész család kétségbe volt esve emiatt. Nem azért, mert meg akart házasodni: az Istennek tetsző cselekedet, és mindenkinek meg kell házasodni. Hanem a választott mestersége miatt. Mert nagy szégyen volt az olyan előkelő emberre, mint Fájvis, aki egy papnak az unokája volt. De Fájvis erős, komor tekintetű és nagyon makacs emberré lett, akármit mondtak neki, egyre csak azt hajtotta: fuvaros akarok lenni! A nagyapja megint behívatta magához, beszélt vele egy óráig négy szemközt, és aztán kijelentette, hogy nem kell vele ellenkezni, hadd legyen fuvaros. Erre aztán feleséget keresett neki az apja, talált is egy jó módú korcsmárost, aki szívesen hozzáadta a lányát. Mert az együgyűségét bőven kárpótolta szemében az előkelő származása: a korcsmáros lányának még így is megtiszteltetés volt, hogy egy nagy pap unokája veszi el. Megtartották az esküvőt, az apja vett Fájvisnak egy ócska szekeret, az apósa adott hozományba két lovat szerszámmal, és így megkezdhette a fuvarozást.

Nagyon erős ember volt Fájvis, nagyon szorgalmas és olyan becsületes, amilyennek egy pap

unokájának lenni illik, úgyhogy mindenki csak Fájvissal akarta a portékáját fuvaroztatni. Mert abból semmi el nem vezett, sem el nem tört. Azért elég jól ment a dolga, össze is gyűjtött valami kis pénzt, azon vett egy kis házat egy szomszédos faluban, odaköltözött, és ott édegett a családjával.

De ennek a házvételnek története van.

Abban a faluban ugyanis nagyon kevés zsidó lakott, úgyhogy alig tudtak tíz felnőtt férfit összehozni, hogy gyülekezetben imádkozhassanak. Mert tíz felnőtt férfi tesz egy gyülekezetet. Abban az évben, mikor Fájvis házat keresett, egy haláleset és egy elköltözés folytán kilencre apadt a felnőtt férfiak száma, úgyhogy nem lehetett istentiszteletet tartani. Azért törték a fejüket, hogy honnan kerítsenek még egy zsidót, és így jutott eszükbe, hogy Fájvist oda telepítik. Mert hallották, hogy házat keres, ismerték is a fuvarozásai-ból, és becsülték, mint a törvény minden betűjéhez szigorúan ragaszkodó vallásos férfiút. Azért rábeszélést Fájvist, hogy vegye meg azt a házat, az alkunál mindenképpen a kezére jártak, hogy olcsón megvehesse, így aztán létre is jött a vásár, és megint teljes volt a gyülekezet.

De nem sokáig tartott ez az állapot, és nagy háborúság tört ki a kis községben. A kántorjuk elment, új kántort kellett választani, aki egyúttal metsző is az ilyen kis helyen, és akkor az történt, hogy nem tudtak megegyezni az új kántor személyében. Két jelölt volt: az egyik sovány, alacsony emberke, hórihorgas nyakkal, nagy ádámcsutkával, kissé féloldalt lógó fejjel. Ezt Simsinek hívták, magas, tiszta és hajlékony hangja volt, behunytt szemmel énekelt, és közben furcsa, madárszerű mozdulatokkal billegtette a fejét a taktushoz. A másik Szender nevű, alig valamivel magasabb, de zömök és széles ember volt, serteszerű vörös szakállal, öblös, mély, bikaszerű hanggal, melytől csak úgy rezegtek a kis templom ablakai. Fájvis a basszus-pártiakkal tartott, és a leghatározottabban kijelentette, hogy hallani sem akar olyan asszonyos hangot, mint a Simsié, amilyen nem is illik felnőtt férfihoz, és hogy akinek ilyen hangja van, az nem is lehet rendes ember, ennél fogva nem is lehet igaz metsző.

Nagy izgalmak között folyt a pártharc, korteskedtek, gyűléseztek, szónokoltak, minden környékbeli paptól véleményt kérdeztek, újra és újra próbát énekeltek a jelöltekkel, végre is az egyiket megválasztották. De nem azt választották meg, akivel Fájvis tartott, hanem a vékony hangú Simsit. A választás után még hevesebben tört ki a veszekedés a két párt közt, elmondták egymást mindennek, és hetekbe került, míg valahogy elcsendesedtek a szenvedélyek. A legyőzött párt tagjai belenyugodtak lassanként a választásba. Csak Fájvis nem akart megnyugodni. Amint a párthívei egyenként kiálltak a táborából, mind dühösebb lett, s amikor végül egyedül maradt, nem lehetett többé vele beszélni. Mert nagyon makacs ember volt. Kijelentette, hogy ez a kántor nem kántor, de különösen ez a metsző nem metsző, az a marha, melyet ez vág le, nem kóser, ő abból nem eszik, akik pedig esznek belőle, azok tréflit esznek, és fulladjanak meg rajta. Ő ilyen gyermekhangú előimádkozót nem hallgat, különben is ilyen vallástalan, tréflievő emberekkel, ilyen törvényszegőkkel, ilyen tudatlan arcátlanokkal, ilyen szemtelen szombatrontókkal és betyárokkal együtt nem imádkozik, azért nem is megy el a gyülekezetbe. Ettől fogva nem evett húst, és nem járt a templomba. Így aztán még nagyobb lett a veszedelem, mert ha Fájvis nem ment el a templomba, megint csak kilencen voltak, és nem lehetett gyülekezetben imádkozni. Akkor meg minek a kántor, ha nem énekelhet? Erre mind összeröföntek Fájvis ellen, saját volt párthívei is, sőt még ezek voltak a legdühösebbek; szidták, fenyegették, kapacitálták, kérelték, mind nem használt semmit: Fájvis kijelentette, hogy ez a kántor neki nem kell, ezt el kell küldeni, sőt, már nem is elégedett meg a kántor elküldésével, hanem azt követelte, hogy a hitközség elnökét, a Szimche mészárosát is csapják el, mert szerinte ő volt az oka, hogy ezt a kántort választották meg, és hogy most az egész község tréflit eszik. Erre persze a mészáros még jobban megharagudott, kijelentette, hogy nem is engedné be Fájvist a gyülekezetbe, és hogy majd megmutatja ő neki. Dühében aztán hozatott egy deákot a városból, annak adott lakást, ellátást és heti pénzt, és annak csak az volt a kötelessége, hogy minden alkalommal ott legyen a templomban mint tizedik. Fájvis erre sem adott semmit, megmaradt a maga véleménye mellett. Nem evett húst, és nem ment a templomba, hanem otthon imádkozott. Különben járt dolga után, és szorgalmasan fuvarozott.

Egy szombati napon, a délutáni istentisztelet után, véletlenül találkozott az utcán a többiekkel, amint épp csapatosan mentek haza a templomból. Ő el akart menni mellettünk szó nélkül, de a mészáros, aki gúnyolódó természetű ember volt, belekötött, mondván, hogy ne siessen úgy a templomba, mert már vége van az istentiszteletnek. Csúnya veszekedés lett belőle. Mindegyik mondott Fájvisnak valami sértőt. Ő sötét arccal hallgatta őket, és csak időnként mondta nekik egyhangú konoksággal: Tréflievők! Tréflievők! – míg végre dühösen otthagyták.

Vasárnapra dolga akadt Fájvisnak, a szomszéd városba kellett valamit bevinni. Mikor délután hazafelé tartott, nem messze a várostól egy szekeret látott az úton, mely roskadásig meg volt rakva marhabőrökkel. A szekérnek el volt törve az egyik kereke, a másik három agyig volt a sárban, nem lehetett mozdulni vele. A fuvaros, meg két másik ember, nyilván a bőrök tulajdonosai, ott állottak a szekér mellett, és veszekedtek. Mikor Fájvist meglátták messziről az üres szekérral, összedugták a fejüket, és tanácskozni látszóttak. Azután az egyik elébe ment, megállította, és ajánlatot tett neki, hogy vigye be a bőroket a városba. Fájvisnak tetszett az üzlet. Gondolta, egy órai késedelemmel meglesz az egész, és több pénzt zárhat el este az asztalfiába. Hamarosan megegyeztek, átrakták a bőroket a Fájvis szekérére, a két ember felült a tetejébe és elindultak.

Ahogy beértek a városba, alig haladták túl az első házakat, csendőrök jöttek szemközt. Egyenesen a szekérnek tartottak, megfogták a lovak zabláját, és elkezdték firtatni, honnan jönnek, és kié a bőr. A két ember ijedten nézett egymásra, és azt mondták, hogy a bőr az övék, most vették a vásáron. Erre az egyik csendőr pofonvágtat mind a kettőt, elmondta őket tolvaj gazembereknek, és kijelentette, hogy el vannak fogva, és viszi őket a bíró elébe. Fájvis erősen állította, hogy ő csak most vette át a szállítmányt az úton egy elrekedt szekértől, de a csendőrök gyanakodva néztek rá, és azt mondták, majd kiderül a bíró előtt. Elhajtattak a városházára, és ott a bírótól megtudta Fájvis, hogy a bőr lopott jószág volt. Egy másik városban, mely egynapi járóföldre lehetett, lopták el egy mészáros padlásáról. A két ember a mészáros két legénye volt, akik szombaton délután, mikor a mészáros nem volt otthon, felrakták a bőrt egy ismeretlen fuvaros szekérére, és elhajtattak, azt mondván a mészáros feleségének, hogy a gazda parancsolta így. Csak este, mikor a mészáros hazajött, sült ki a turpis-

ság. Megtudakolták a mezőn járó emberektől, hogy merre vették útjukat, és lovas legénnyel levelet küldtek a bírónak, hogy fogja el őket, ha arra járnak. Meg volt írva a levélben, hogy a fuvarosnak is tudni kellett a lopásról, mert ő vigyázott, hogy nem jön-e a gazda, míg a másik kettő rakodott. A két tolvaj nem is tagadott tovább, ezeket mindjárt lecsukták. Fájvis nagyon meg volt ijedve, hogy ilyen csúnya dologba keveredett. Rimánkodott a bírónak, hogy engedje el, ő becsületes fuvaros, itt meg itt lakik, nem tudott a bőrök lopott voltáról, csak itt rakták át a szekereire, ő szombaton otthon volt; tudja az egész falu, ő zsidó létére szombaton nem is fuvarozik. A két tolvaj megerősítette a védekezést, de a bíró nem nagyon akart hinni nekik. Végre is elengedte Fájvist azzal, hogy majd beidézi a tárgyalásra, és akkor hozza el magával a tanúkat is, akik bizonyítani tudják, hogy szombaton otthon volt a falujában. De ha nem tudja bizonyítani, akkor őt is becsukják.

Nagyon rossz kedvvel ért haza Fájvis. Hogy ő ilyen lopási históriába keveredjék! Még szerencse, hogy szombat délután az a nagy veszekedés volt, így mind tanúsíthatják, hogy ő szombaton délután otthon volt. De azért nagyon rosszul aludt egész éjjel. Nagyon rossz álmái voltak, álmában ott volt a tárgyaláson. Ott ült a bíró az emelvényen, de most hosszú ősz szakálla volt, a pálinkaszagú törvényszolga az ajtónál vigyázott, és úgy faggatták mindenféle ravasz kérdésekkel. Ott voltak a tanúk is mind, de kijelentették, hogy Fájvist nem is ismerik, sohasem látták. Az egész idő alatt pedig Simsi, az új kántor énekelt az emelvény előtt, vékony gyerekhangon. A mészáros meg azt vallotta, hogy ő sem ismeri Fájvist, csak annyit tud róla, hogy olyan rossz zsidó, hogy képes rá, hogy szombaton fuvarozzon. Erre a bíró nagyon mérges lett, elmondta Fájvist tréflievőnek, szombatrontónak és arcátlan betyárnak, azzal leültek valamennyien a bíróval és törvényszolgával együtt egy nagy könyv elé, és elkezdtek talmudot tanulni.

Egész verejtékesen ébredt fel Fájvis hajnal felé, és nagyon rosszul érezte magát az ágyban. Hátha csakugyan nem fognak mellette tanúskodni? Hátha el se mennek majd a tárgyalásra? Kitelik tőlük, mikor ilyen ellenséges viszonyban vannak. Fáradtan kelt fel, megleste a mészáros reggel, mintha véletlenül találkozott volna vele, és elmondta neki az esetet, ügyesen bevezette a dolgot, hogy így meg úgy, vigyázzon a bőrökre, mert most is mi történt egy másik városban. Mel-

lesleg megjegyezte, hogy őt is bementa tanúnak, hisz emlékszik rá, hogy ő szombaton délután otthon volt. A mészáros azonban nagyon ravasz ember volt, nagy tréfacsináló a faluban, gondolta: csinál Fájvisnak egy rossz napot. Csudálkozó képet vágott és azt mondta:

– Meg vagy te bolondulva? Én nem is láttalak szombaton!

– Ejnye, Ereb Szimche, hát nem emlékszel? A délutáni ima után itt veszekedtünk az utcán. Még nagyon haragudtál, hogy azt mondtam, hogy tréfli húst mérsz...

Erre az emlékeztetésre igazán megharagudott a mészáros.

– Tréflievő vagy magad! – kiáltotta vörösen. – Én nem láttalak, hát nem láttalak! De, még ha láttalak volna is, akkor se mennék el tanúnak egy ilyen arcátlanak a mentésére! Ha segítettél a lopásban, segíts az ülésben is! Nézze meg az ember!

Azzal elment. Ment egyenesen a pékhez, és elmondta neki az esetet. Elmondta azt is, hogy megtréfálta Fájvist. Az most majd meghal félelmében, hogy be fogják csukni. A pék is nagyon jónak találta a tréfát. A templom előtt elmondták a többieknek, és mind elhatározták, hogy ők is azt fogják mondani Fájvisnak.

Fájvis egész lesújtottan állott egy darabig a mészárossal való beszélgetése után. Csak nagy sokára jutott eszébe, hogy nem baj, ha a mészáros tagadja is, majd igazolják a többiek. De nem tudott nyugodni. Délután egymás után felkereste a többieket, de csodálatos, egyik sem akart emlékezni rá, hogy látta volna Fájvist szombaton, és mindegyik kijelentette, hogy nem is megy el a tárgyalásra tanúskodni.

Fekete nap volt ez Fájvisnak. Megállott az esze, hogy mit csináljon. Mi fog történni? Be fogják csukni, mint tolvajt! Őt, egy papnak az unokáját! Rettenetes dolog ez! Egy falat nem ment le a torkán egész nap, éjjel is egyre csak forgolódott az ágyában, és törte a fejét, hogy mit tegyen.

Reggelre elhatározta magát. Befogta a két kis lovat a szekérbe, a feleségének azt mondta, hogy sürgős dolga van, csak estefelé jön haza, azzal kihajtott az udvarból. Amint kifordult az utcára, majdnem elütötte a kis Simsit, az új kántort, aki mélyen elgondolkozva jött éppen, és úgy látszik, szórakozottságában nem vette észre, hogy nyitják a kaput. Ijedten ugrott vissza a lovak elől az utolsó pillanatban, fejét furcsán billegtetve a hosszú nyakán, és tágra nyitott, szomorú és ré-

múlt szemekkel nézett Fájvisra, míg az elhajtott előtte. Fájvist egészen felmérgecsítette az eset. Hogy ez épp most botlik az útjába, holott miatta van az egész baj. Nem akart rá gondolni, de nem tudta egyhamar kivenni a fejéből. Mintha folyton látta volna azt a rémült és szomorú szemet a svány sárga arcában.

A faluból egy dűlőúton kihajtott az országrára. Egyenesen egy messzebb fekvő kis városkába tartott, ahol egy nagy pap, egy szent ember, egy Czádik osztotta a jó tanácsot az ügyes-bajos embereknek.

Meleg nyári nap volt. A lovak lassan kocogtak a poros, elhagyatott úton. Fájvis álmosan tartotta a kezében a gyeplőt, be-behunyta a szemét a fáradságtól. Egyszer, mikor a kis erdőn ment át, el is bóbiskolt egy percre (az okos lovacsák mentek azért békében tovább), és akkor azt álmolta, hogy a nagypjával beszél, a nagy pappal, a Czádikkal, aki pedig rég meghalt már akkor. Álmában kérte, hogy adjon neki tanácsot nagy bajában, mert a lovak fordítva vannak befogva, fejjel a szekér felé, és nem tudja megfordítani őket. Az agg rabbi éppen felelni akart, mikor Fájvis felébredt egy zökkenőre. Egy darabig gondolkodott az álmán, hogy vajon mért épp ezt kérdezte, és mért nem kért tanácsot abban a dologban, amelyben most oly messzire megy tanácsért. Végre is kiokoskodta, hogy biztosan azért, mert a városbeli pap tudja az igaz tanácsot. Ez egy kicsit megnyugtatta. Egy darabig békében hallgatta az erdő zúgását, de mire kiért az erdőből megint a poros, napsütötte útra, nyugtalankodni kezdett, hogy vajon nem sértette-e meg ezzel a nagypja emlékét, hogy ő nem tudná neki az igaz tanácsot megadni? Egész úton sokat gondolt a nagypjára, a nádfedeles házra, melyben lakott, a nagy, földes szobára, melyben tanult egész nap, a sok tanítványára, akik köréje sereglettek, és a szavát lesték.

Dél felé ért be a városba. Behajtott egy ismerős korcsmároshoz, kifogta a lovakat a szekérállásban, szénát tett elébük, aztán ment egyenesen a pap házához. Nem volt türelme, hogy előbb ebédeljen.

A pap éppen tanult, várni kellett. Leült egy szalmafonatos székre a kis ablakú, csupaszfalú szobában, és tünődve nézett maga elé. Egész magába roskadva ült ott, mint akit valami nagy szerencsétlenség ért. A bal füle csengeni kezdett, tanakodott magában, hogy ez jó jel-e vagy rossz? Feszülten figyelt rá, s valahogy olyan volt lassanként, mintha a Simsi magas hangja énekelne

messze, s nem is tudta volna megmondani, hogy a füle cseng-e, vagy csakugyan éneket hall. S eszébe jutott a reggeli jelenet, s megint világosan látta a Simsi rémült és bánatos tekintetét. Mért néz olyan bánatosan rám? - gondolta Fájvis. Egyszerre azon vette észre magát, hogy sajnálja Simsit, sőt, mintha igazságot adna neki gondolatban önmagával szemben. De csak addig, míg észrevette. Akkor dacosan kihúzta magát, és bent, lelke legmélyén, konok szigorúsággal mondta: nem! El kell neki menni! Nekem van igazságom, nem a többinek! Nekem lesz igazságom!

Egy vörös szakállas, apró, majdnem törpe emberke jött be a szobába, barátságosan köszöntötte, és közölte vele, hogy ő az író. Ő szokta felírni a kérdéseket, amelyeket a rabbihoz akarnak intézni (mert a kérdéseket írásban kell előre beküldeni), és Fájvisnak is megteszi ezt a szolgáltatást csekély díjazásért. De Fájvis azt mondta, hogy ő maga akarja megírni, mert ő jól tud írni, ő egy papnak az unokája. Adtak neki tentát, pennát, és egy kis cédulára felírta az esetet. A rabbi megmondták, hogy ennek és ennek a papnak az unokája akar vele beszélni, azért Fájvist engedték be hozzá először, mikor végre eljött az ideje.

Hatalmas termetű, sápadt ember volt a rabbi, gondosan fésült, vékony ősz szakállal. Egy asztal előtt ült, és nézett ki az ablakon, közben gépiesen forgatta az ujjai közt a papírt, amelyre Fájvis kérdése volt írva. Fájvis alig tudta levenni a szemét ezekről az ujjakról: olyan finom halványsárga és vékony ujjak voltak, mint a nagypjáé. Hosszú szünet után végre felállt a rabbi, melléje lépett és anélkül, hogy ránézett volna, megveregette a vállát. A hangja lágú és kellemes volt, mikor megszólalt:

- Isten meg fog segíteni fiam. Igaz bíró elé kerülisz.

Fájvis mélyet lélegzett.

- Dicsértessék az igaz bíró! - mondta ajtatosan. Aztán hirtelen eszébe jutott, hogy ezt halálesetnél szokták mondani, mikor a gyászolókat meglátogatják. Zavarba jött. A rabbi most egyenesen, figyelmesen nézett reá, és vállán felejtette a kezét. Aztán elnézett, pár lépést tett a szobában, és a nagypjáról kezdett vele beszélgetni, akit nagyon jól ismert valamikor. Szíves kézszorítással búcsúzott el tőle.

Fájvis pedig visszament a korcsmároshoz, befogta a lovakat, és elindult hazafelé. Csak az úton jutott eszébe, hogy nem is ebédelt. A nap most még forróbban süttött, az út meg porosabb és

még elhagyatottabb volt, mint jövet. – Igaz bíró elé fogok, kerülni – hajtogatta magában. – Akkor minden jóra fordul, és nincsen semmi baj. – Tulajdonképpen örülnie kellene most, és mégsem tud örülni. Valami zavar és bágyadság kerítette hatalmába. Aztán mintha egyre álmosabb lenne, a feje mind nehezebb; az ostor is egyre súlyosabb a kezében; már alig bírja tartani. Egyszerre ráeszmélt, hogy rosszul van, beteg. Minden erejét összeszedve kiegyenesítette a derekát és erősen megmarkolta a gyeplőt és az ostort. Nem szabad, gondolta magában. Még messze van a falu. Sokáig küszködött így, de egyre gyakrabban vette észre, hogy mély kábultságból tér magához, mely alatt nem látott és nem hallott semmit. Holott széttekintve az ismerős tájon, látta, hogy meglehetősen utat tett meg azalatt. Egyszer aztán kiejtette az ostort a kezéből maga mellé, és hátra esett a szénába. A lovak lassan poroszkáltak tovább a poros úton, sűrűn csapkodva a farkukkal a legyek után, és vitték a halott Fájvist a faluja felé.

A Fájvis lelke pedig egy darabig állott az út felett a levegőben, ott, ahol a szekér a testtel kiment alóla, aztán lassan emelkedni kezdett. Egy darabig az útszéli fák koronái között lebegett, aztán azok is elmaradtak, mind kisebbek lettek, lassanként sötétlő foltokká váltak az út vékony fehér szalagja mellett. A vetések sokféle zöldje összeolvadt valami ködös kékeszöld színbe, csak a közeli erdő feketéllett még ki, és a zúgását is hallani vélte. Távolságban, a láthatár szélén megpillantotta a várost, ahonnan elindult, a házak mint apró szétszórta krétakockák fehérlettek az izzó napsütésben. Behunyta a szemeit (mert volt szeme, keze, lába, mindene, csak hogy ez mind csupa Lélek volt), és érezte, hogy valaki megfogja a kezénél. Ez a Halál Angyala, gondolta magában. Aztán az erdőzúgás is elmaradt, egészen csend lett. Behunyt szemmel szállt sokáig, nagyon sokáig. Egyszer aztán megszólalt a Halál Angyala:

– Nyisd fel a szemeidet és menj előre.

Kinyitotta a szemeit. Végtelen síkságon állott. De ezen a síkságon nem volt semmi zöld, se fa, se vetés, hanem asztalokkal volt sűrűn megrakva. Minden asztalon nagy könyvek, előtte székek, s a széken egy-egy hajlott hátú ember ült, és a nyitott könyvre szegezte szemét. Csupa rabbi volt ott, amerre csak nézett, és szorgalmasan tanulták a talmudot tovább, amint azt volt életük minden napján cselekedték. Legtöbbjük öreg volt, hosszú ősz szakállal, de voltak köztük fiatalabbak is, bozontos barna vagy hullámosan fekete vagy pelyhesen göndörödő szőke és vörös szakállal.

Millió és millió halott rabbi tanulta a talmudot tovább. Néha egyik hangosan feltett egy kérdést, arra mind hajlongani kezdtek, mint egy búzatábla kalásza, ha rájuk lehel a szél, és mormogva, éneklő hangsúlyozással olvasták a szent szöveget. Olyan volt az, mint az erdő zúgása szeles estén, mely lassan csendesedik, végre elül, aztán megint fölzendül újabb szélrohamra.

Fájvis elindult az asztalok között előre. A rabbi nem néztek rá: az írást nézték. Sokáig ment így, s egyszerre megpillantotta a nagyapját, úgy ahogy a nagy földes szobában látta valamikor, ülve a könyv előtt. De most felnézett a könyvből (egyedül ő a millió és millió rabbi közül), és szomorúan szegezte szemeit Fájvisra, úgyhogy nem tudta elviselni, és lesütötte tekintetét. Most már lesütött szemmel ment tovább, de egyszerre megállott: nem tudott tovább menni. És ekkor Fájvis lelke tudta, hogy most Isten előtt áll. Lehajtotta fejét, és várt. Azután lassan felemelte a tekintetét.

Sziklás tájat látott, mely messze, nagyon messze terjedt. És egészen távol, a láthatár szélén, alacsony fennsíkká lapuló széles hegyet pillantott meg, és ezen a fennsíkon egész különös alakú sziklák voltak: olyan volt az, mintha két hatalmas láb lett volna összerakva az egymásra tornyosuló tömbökből. Csakugyan, lassanként két félelmetes lábat látott térdig: tovább nem merte emelni a szemeit. Ha tornyokat raktak volna egymásra, százat meg százat, akkor sem értek volna fel bokáig. Mozdulatlanok voltak, de nem egyszerűen mozdulatlanok, hanem mozdulatlanok a gránithegységek mozdulatlanságával, melyeknek az évezredek elsuhanó sora csak futó pillanat. Sohasem érzett, mélységes áhítattal töltötte el a Fájvis lelkét, de nem félt. Nézte a távoli fennsíkot, mely lassanként olyanforma alakúnak tetszett előtte, mint a bíró emelvénye a városban, és eszébe jutott életének utolsó szomorú eseménye, és hirtelen ráeszmélt, hogy íme, a rabbi igazat mondott. Igaz bíró elé került! Isten elé, aki egyedül igaz bíró.

Mélységes áhítattal szólalt meg:

– Dicsértessék az Igaz Bíró!

És akkor megszólalt Isten, olyan hangon, melyről hallatszott, hogy mérföldekekkel nem mérhető távolságból jön, de amelyet mégis oly tisztán lehetett érteni, mintha a fülébe suttogna valaki.

– Miért dicsérsz engem ezen a nevemen az én százezer nevem közül? Miért nem mondod: dicsértessék az Irgalmas és Kegyelmes?

– Uram, mikor én meghaltam, Igaz Bíró volt az én szívem legfőbb vágya. Megvádoltak engem hamis váddal, csak igaz bírót menthetett meg. És a te szolgálád, Uram, a Czádik, megmondta nekem, hogy igaz bírót él kerülok, és íme, az Egyedül Igaz Bíró előtt vagyok! Ítéld azért felőlem, Uram! A Mindentudó tudja az én peremet.

– Én tudom. De te nem tudod, míg nem mondd.

Fájvis lelke kezdte elbeszélni a történetet. De csodálatos, minél tovább mondta, annál különösebbnek tűnt fel neki az egész. Szóról szóra úgy mondta, ahogy a bírónak akarta elmondani, ahogy százszor ismételte magában a földön, de mégis, most valahogy egész más volt. Különösen mikor oda ért, hogy az emberek nem akartak elmenni tanúskodni az igazság mellett, mert haragban voltak vele, akkor már maga sem értette a dolgot. Nem értette, hogy hogy lehet az: nem tanúskodni az igazság mellett, és nem értette, hogy mit jelent az, hogy ő valakivel haragban volt, vagy ővele haragban volt valaki.

Mikor befejezte, megszólalt az Úr:

– A bírót azt kérde: van-e tanúd?

A Fájvis lelke megint mondta:

– Van. Ereb Szimche, a mészáros és a többiek mind. De nem akarnak tanúnak jönni.

Az Úr pedig szólt:

– Énhozzám eljönnek tanúnak. Jöjjön hát Szimche, aki fia Zalménak, aki fia Szendernek, aki fia Osernek, aki fia Jákobnak, a Lévi törzsből!

Akkor a Halál Angyala lement a Fájvis falujába, és megérintette a mészáros kezét, aki éppen hazafelé tartott a vágóhídról a lakására. És a mészáros elesett az utcán, és meg volt halva. A lelkét pedig vitte a Halál Angyala, és az Úr elé vezette.

És szólott hozzá az Úr:

– Igaz-e, amit ez a lélek mond?

És felelt a mészáros lelke:

– Igaz, Uram. Otthon volt, nem volt tolvaj.

– És miért nem akartál elmenni tanúnak?

– Én akartam, uram. Csak tréfa volt. Csak tréfából mondtam Fájvisnak, hogy nem fogok mellette tanúskodni.

Az Úr hangja mintha erősebb lett volna:

– Mi az, hogy tréfa? – zúgta.

– Mi az, hogy tréfa? – ismételték éneklő hangon a rabbik, és elkezdtek sebesen lapozni a százmillió könyvben. Mintha erdő zúgott volna fel.

A mészáros lelke akadozva magyarázta:

– Az volt a tréfa, hogy erre Fájvis nagyon szomorú lett és félt. Én pedig nevettem.

– Szabad-e azon nevetni, hogy a másik ember fél és szomorú? – kérdezte az Úr, és a százmillió halott rabbi énekelve ismételte a kérdést, és úgy lapoztak a könyvekben, mintha szélvész pergetné a lapokat.

A mészáros lelke alig hallhatóan suttogta:

– Mert olyan együgyű ember volt...

– Szabad-e tréfát űzni az együgyűből? – kérdezte az Úr, és kérdezték a rabbik haragos énekléssel, és lapoztak sebesen, sebesen, hogy csak úgy suhogott, zizegett, harsogott és dörgött.

A mészáros lelke összegörnyedt.

– Nem szabad, Uram - mondta csendesen. – Most már tudom, hogy nem szabad. Szegény, eltévedt, bűnös lélek vagyok én, irgalmazz nekem, ó te Irgalmas és Kegyelmes!

Azzal egész hosszában leborult az Úr előtt.

A Fájvis lelke pedig nézte a másik szomorú, bűnbánó lelket, és gondolta magában: Ki hitte volna, hogy ennek a durva mészárosnak, ennek a lelketlen tréfacsinálónak ilyen lágy és szomorú lelke lehet? És egyszerre távoli jajveszéklő és síró hangokat hallott, asszonyi jajt és gyermek-sírást és megismerte a mészáros feleségének és gyermekeinek a hangját. Azok most lent a földön jajveszékelnek a halott fölött.

És akkor ismét kérdezte az Úr:

– Van-e még tanúd?

És Fájvis lelke csendesen mondta:

– Nincs, uram. Nem akarom már keresni az igazságomat. Azoknak is van feleségük és gyermekük, azok is úgy sírnának, ha ide szólítanád őket, ó Rettenetes Bíró! A Te irgalmadat keresem én, nem az én igazságomat. Gyarló emberek voltunk mi. Haragudtak rám, mert nem kellett nekem az új kántor. Légy hozzájuk irgalommal.

– Miért nem kellett neked az új kántor?

A Fájvis lelke elgondolkozott, mert már alig emlékezett rá, hogy miért nem kellett neki az új kántor. Aztán habozva mondta:

– Mert olyan vékony hangja volt, olyan asszonyos vagy gyermekes ... Hogy ne az dicsérje a Te nevedet, hanem férfitörök öblös harsogása ...

Az Úr nem felelt. Csend volt. Aztán látta a Fájvis lelke, hogy a rabbik beteszik a könyvet (megcsókolván előbb a lapot, melyen épp tartottak), és hátradőlnek székeiken. Elérkezett a délutáni ima ideje, gondolta magában, a rabbik imádkoznak. A nagyapja pedig felállott, és énekelni kezdett. Magas, olvadó, tiszta hangon énekelte az esti imát, bánatos zokogássá nyújtva a lassú trillákat: mintha csak a Simsi hangját hallotta volna. A százmillió halott rabbi gyülekezete

behuny szemmel, hangtalanul imádkozott, és csak az Úr nevének említésénél zengett fel a hangjuk fojtott kórusban felelve az éneke: Dicsértessék Ő és az Ő neve! – és a végén zúgták rá egyszerre kirobbanó és egyre halódó erdőzúgásban: Ámen!

A Fájvis lelke pedig hallgatta az éneket. A könnyei kicsordultak a szeméből, és mind sebezsebb áradatban ömlöttek végig az arcán. Leborult a másik lélek mellé a földre, és úgy zokogott.

Lágyan, szinte melegen zengett fel az Úr hangja is, mikor ismét megszólalt:

– Miért nem tetszik neked ez az ének, annyira, hogy haragot és ellenségeskedést gerjesztettél emiatt az én egyik községemben?

Fájvis lelke keservesen zokogta:

– Ki mer különbséget tenni a hangok között, melyek az Urat dicsérik? Ki az, aki haragot és ellenségeskedést gerjeszt, és nem ismeri az engesztelődést? Gonosz ember az olyan! Ó Uram, szegény eltévedt bűnös lélek vagyok én, irgalmazz nekem, ó te Irgalmas és Kegyelmes!

Könnyei egyre omlottak, meleg zuhatagban. Aztán hallotta, hogy a rabbik ájtatos kórusa száll el suttogva a feje felett.

– Irgalmazz, ó te Irgalmas és Kegyelmes!

Az Úr pedig szólt ismét:

– Íme, irgalmat találtál ott, ahol bírót kerestél. Mit kérsz a megnyert kegyelemtől?

A Fájvis lelke pedig szólt:

– Uram, hallom jajgatni a feleségemet és sírni a gyermekeimet az én holttestem felett. Ha találtam kedvességet a te orcád előtt, engedj engem vissza a földre, hogy elvégezzem, amiért oda küldtél. Hogy felneveljem a gyermekemet a te szent Neved tiszteletében, hogy jámbor életbe vezessem kezénél fogva, hogy szerezzek neki feleséget, aki neki gyermekeket szüljön, hogy ő is végezze majd, amiért embert küldtél a földre. És engedd, hogy ez a másik lélek is visszatérjen, mert hallom az ő feleségének és gyermekeinek sírását is. Neki is félben maradt a dolga ott lent.

Az Úr pedig felelt:

– Legyen!

Behuny szemmel feküdt ott Fájvis tovább. De egyre tisztábban hallotta a felesége jajveszkelését és a gyermekei sírását, és mikor kinyitotta szemét, íme, ott feküdt az ágyában.

Mert az okos lovacsákak egyenesen hazavitték a szekeret a halott Fájvissal, és megálltak a betett

kapu előtt. Aztán jöttek a szomszédok, és bevitték a testet az ágyba, és dörzsölték és locsolták, de nem akart életre kelni sokáig. Mert valójában meg volt halva, csak az emberek nem hitték. Most azonban az Úr engedelmeiből visszaszállt az ő lelke, és egyesült ismét a testtel, és íme, Fájvis felnyitotta a szemeit, és élt. A jajgatás elhallgatott mellette, a sírás még duruzsolt a szoba sarkában egy darabig, aztán az is elcsendesedett. Látogatók jöttek, és suttogtak valami ragályról, és vigasztalták a Fájvis feleségét, mondván, hogy a mészáros is így ájult el az utcán, hogy már halottnak hitték, mikor hazahozták, de az is magához tért azóta.

Másnap reggel már egész jól érezte magát Fájvis, csak egy kissé fáradt volt. A mészáros azonban keményebb fából volt faragva, nem akart tovább az ágyban maradni, hanem türelmetlenségében már délután felkelt, és ment egyenesen a Fájvis látogatására. Szíves barátsággal beszélgettek mindenféléről. Valahogy szóba került a bíró is, de a mészáros csak legyintett a kezével.

– Az semmi! – mondotta – Ne is gondold rá. Majd bemegyek én is, meg az egész község, és mind igazolni fogjuk, hogy te itthon voltál szombaton.

Aztán kissé elrestellte magát, mert a hangja valahogy meghatottá vált az utolsó mondat végén, azért, hogy helyre üsse, tréfásan hunyorgatva tette hozzá:

– Ne félj, Fájvis testvér, míg engem látsz, meg nem vakulsz!

Péntekre felkelt Fájvis is. Estefelé felvette a szombati ruháját, és elment a templomba. A többiek barátságos kézszerítésekkel fogadták, úgy tettek, mintha nem is volna abban semmi feltűnő, mintha mindennap ott lett volna a templomban.

Az istentisztelet végeztével pedig kimentek a kis templom udvarára, ahol néhány százados fa koronája sötétlett az ég csillagos kékjében, és meg-megállva az udvar gyér fűvén, még néhány percig beszélgettek. Zálme, a pék, elmondotta Fájvisnak, hogy a kemencéje romladozik, nem sokára át kell rakatni. Fájvis pedig panaszkodott, hogy egyre drágább a széna.

Aztán csoportokra szakadoztak, és elindultak a csendes falusi utcákon a házuk felé, ahol már égett a péntek esti gyertya.

(Nyugat, 1922. 6. szám)